G. Ja. Korotkevicsnek, az SzK(b)P KB Külügyi Osztálya munkatársának[1] feljegyzése V. P. Szviridovval, a SZEB elnökhelyettesével folytatott megbeszéléséről a magyarországi politikai helyzetről

Budapest, 1947. április eleje

Titkos!

Az éleződő magyarországi politikai küzdelemben két pólus rajzolódott ki világosan – a Magyar Kommunista Párt és a Független Kisgazdapárt. Az utóbbi összegyűjtötte az ország minden reakciós elemét, és már régen elveszítette paraszti jellegét.

A kommunisták komoly sikereket értek el a gazdaság területén. Legnagyobb sikerük a valuta stabilizálása. A kisgazdapárt szerette volna elérni, hogy az infláció miatt az amerikaiak avatkozzanak be az ország gazdasági életébe. Ez azonban nem történt meg.

Az államapparátus és a helyi önkormányzatok megtisztítása során 85 ezer tisztviselőt távolítottak el, erre azonban csak erős politikai nyomás alatt kerülhetett sor.[2]

Magyarországon államosították a bányákat, a villamos erőműveket, előkészületben van a malmok és a műtrágyagyárak egy részének államosítására. Néhány ipari nagyvállalatot állami felügyelet alá helyeztek.

A pénz stabilizálásának tervét a kommunisták dolgozták ki, a SZEB közreműködésével. Nyolc hónapig dolgoztak rajta. A legnagyobb szerepe ebben Gerő elvtársnak volt. A stabilizációt gyakorlatilag a kommunisták hajtották végre, de a SZEB közreműködése nélkül önmaguk aligha tudták volna ezt megtenni.[3]

A kommunisták aktivitásának következtében a kisgazdapárt több tervét nem tudta megvalósítani. A kisgazdapárt ún. ,,parasztszakszervezeteket'' akart létrehozni, háború előtti olasz fasiszta mezőgazdasági korporációk mintájára.[4] Ezen kívül azt tervezték, hogy minden, két évnél rövidebb időre ítélt személy kapjon amnesztiát, s mivel a fasisztákat két évnél hosszabb büntetésre nem ítéltek, világos, hogy valamennyien az amnesztia hatálya alá estek volna. A kisgazdapártnak nem sikerült megvalósítania e terveit.

A cél, amit a kommunisták el akartak érni az az volt, hogy megtisztítsák a kisgazdapártot a reakciósok elemektől, meggyengítsék és szakadást idézzenek elő soraiban. Ezért annak idején Rákosi nagyon kért minket, hogy gyorsítsuk meg a Sulyok-párt engedélyezését.[5] Nagy Ferenc is ezt kérte. Rákosi azt gondolta, hogy Sulyok elviszi a kisgazdapárt felét, de ezek a remények nem váltak valóra. A ,,Szabadság Párt'' tagsága sokáig nem növekedett. Az amerikaiak nem támogatták. Csak pár hónappal ezelőtt kezdett érzékelhetően növekedni tömegbázisa. Most körülbelül 10 ezer tagja van. Sulyok reakciós megnyilatkozásai és akciói ellenállását váltottak ki a munkásság körében. Annak a nyomdának a munkásai, ahol Sulyok újságját, a Holnapot nyomtatják, sztrájkot hirdettek, s elutasították a reakciós lap kinyomtatását.
[6]

A nyomdászok az ország minden részéből üdvözlő táviratokat kaptak. Sulyok még a SZEB-nél is panaszt tett,
[7]

s a parlamentben is felszólalt ennek kapcsán.
[8]

Az utóbbi időben Nagy Ferenc egy közös, Sulyok-ellenes fellépésről folytatott tárgyalásokat. Láthatóan megijedt attól, hogy Sulyok tényleg leválasztja pártja egy részét, s arra is törekedett, hogy elterelje a figyelmet az összeesküvésben kompromittálódott pártjáról. A kommunisták fasisztának bélyegzik Sulyokot. Hevesen bírálja az egész Baloldali Blokk és a kisgazdapárt egy része is. Sulyok viszont kisgazdapártot kritizálja kemény hangon, mindenféle személyes sérelmekre hivatkozva, de mindez nem más, mint kicsinyes intrika. A Sulyok-párt növekedése és aktivizálódása azt mutatja, hogy Magyarországon erős a reakció, s hasonlóképpen erősek a revizionista törekvések. Nem régen gróf Károlyi [Mihály] arról beszélt a SZEB-ben, hogy a magyarok még mindig hajlanak a revízióra, de ez most nem annyira a határokra vonatkozik, inkább az ország belső helyzetét érinti.

A kommunisták szövetségese szociáldemokrácia. Az SZDP-ben még elég befolyásos a Peyer-féle jobbszárny, bár Peyer most nem olyan aktív, mint a kongresszus előtt volt. A jobboldali szociáldemokratákhoz sorolandó Szeder, Kéthly és Kisházi[9] is. A szociáldemokraták balszárnya, akiket Marosán vezet, szintén elég erős. Szakasits, centralista lévén, nem folytat komoly elvi harcot a jobboldaliak ellen, hanem arra törekszik, hogy összebékítse őket a baloldaliakkal. A többi szociáldemokratához hasonlóan Szakasits gyakran fordul tanácsért a SZEB-hez. Amikor bejön hozzánk, sokszor két órán át szidja a kommunistákat. Kijelentette, hogy a kommunisták sok vérveszteséget és bajt okoznak neki és pártjának, ennek ellenére mégsem akar szakítani velük. Belátja, kénytelen együtt működni velük.. Többször megesküdött, hogy mindezek ellenére folytatni kívánja az együttműködést. Eddig még nem szegte meg a szavát.

A kommunisták másik, megbízhatóbb szövetségese a Nemzeti Parasztpárt. Ennek a pártnak két év óta nincs jó vezetése. Veres Péter, a párt elnöke teljesen megbízhatatlan ember, bár ő esküszik rá, hogy lélekben marxista. Kovács Imre, parasztpárt ismert vezetője, aki közel áll a kisgazdapárthoz, nemrég kilépett a pártból.[10] Helyére Erdei Ferencet választották a párt főtitkárává. Mivel Veres az újjáépítési miniszter, [11]
s ideje nagy részében a minisztériumban fog dolgozni, Erdeinek szabad keze lesz. A Nemzeti Parasztpártban most javul a helyzet. Örvendetes, hogy a kisgazdapártból bizonyos csoportok a parasztpártba mennek át.

Az utóbbi időben a kommunisták jelentősen megerősítették falusi pozícióikat. A falujáró brigádok említésre méltóan emelték az MKP tekintélyét a parasztok között. Nagy Ferenc véleménye szerint a kommunista miniszterek a legjobbak a kormányban. Az amerikaiak is elismerik, hogy az orosz képzést kapott kommunista miniszterek a legfelkészültebbek. (Rákosiról és Gerőről van szó.) A négy baloldali politikus bevonásával a kommunistáknak sikerült a maguk számára kedvező erőviszonyokat kialakítani a kormányon belül. Most úgy vehetjük, hogy a kormányban a jobboldalt Nagy Ferenc, Erőss és Bárányos (kisgazdapárt), valamint Bán és Ries (szociáldemokrata párt) képviseli. Velük szemben többségben vannak a baloldaliak: a négy kommunista, Szakasits és Rónai (a szociáldemokratáktól), Veres (a Nemzeti Parasztpártból), a többi miniszter pedig a kisgazdapárt balszárnyához tartozik (Mihályfi, Dinnyés, Ortutay és mások.) Ily módon kormányban most meglehetősen kedvezőek az erőviszonyok a kommunisták számára.

Jelen pillanatban a legtöbb vitára okot adó kérdés a fakultatív vallásoktatás bevezetésének kérdése. A cél az, hogy megfosszák az egyházat egy fontos pozíciójától, és megszüntessék elsőbbségét az ifjúság nevelésében. (Elég csak arra rámutatni, hogy az egyház egyedül a tankönyvkiadáson évente 20 millió forintot keres.)

A kommunisták elérték, hogy Nagy Ferenc kezdeményezze ennek a Baloldali Blokk által is támogatott a törvénytervezetnek az előterjesztését.[12] Kezdetben a kommunisták nagyon lendülettel láttak munkához, de mostanában elég helytelen beszédeket tartanak. Míg Rákosi korábban egyfolytában azt hangoztatta, hogy a tömegek harcolni akarnak a reakció ellen, támadni, határozottan fellépni kívánnak, úgy nemrégen, miután vidéki körutat tett, és felszólalt néhány tömeggyűlésen, arról kezdett szónokolni, hogy a tömegek elfáradtak, nyugalmat akarnak stb. Felpanaszolta, hogy miután a kommunisták támogatták a fakultatív vallásoktatás bevezetésére vonatkozó törvényjavaslatot, az asszonyok nem mentek többé a kommunista tömeggyűlésekre, a kommunisták pedig attól tartanak, hogy elvesztik tömegbefolyásukat. A kommunisták elszalasztották az időt. Elhúzták a dolgot a parlamenti vitával. Most a parlament húsvéti szünetet tart. Ily módon az idő elszaladt. A kommunisták még nem tájékoztatták a SZEB-et terveikről, de érződik, hogy a fakultatív vallásoktatás kérdésében egyértelműen meghátráltak, s attól tartanak, hogy túl korán kezdtek a kampányba. Nem bizonyultak következeteseknek.

Figyelembe kell venni, hogy a magyarországi katolikus egyház Európa egyik legjobban szervezett egyháza. A magyar katolikusok a legfanatikusabbak közé tartoznak, és nagyon összetartanak. A falusi nők többségére erős a befolyásuk. A katolikus egyház komoly erő, amibe a kommunisták beleütköztek, és az MKP egyelőre nem találta meg a harc módját.

Szviridov tábornok megjegyezte azt is, hogy a kommunisták többször fordultak hozzá fegyverért. A kommunisták kezében lévő rendőrség fegyverzete rossz, nincsenek lőszerei. Rákosi többször rámutatott, hogy a reakció fegyveres fellépése esetén a rendőrség nehezen tudna elbánni velük. Rákosi indítékait Szviridov teljesen megalapozottnak tartja. Az a véleménye, hogy lehet fegyvereket adni a magyar rendőrségnek, de természetesen nem szovjet fegyvereket, hanem hadizsákmányból származókat. A központi főcsoportfőnökség raktáraiban sok ilyen fegyver van. Kuraszov tábornok[13] nem ellenzi, hogy a magyar rendőrség megkapja a szükséges puskákat, pisztolyokat és töltényeket, de Moszkva engedélye nélkül természetesen nem teheti meg ezt. Rákosi fel akarta vetni a kérdést Moszkvában, de nem tudni, hogy mikor utazik oda. Minden esetre a kérdés figyelmet érdemel.

Lejegyezte: G. Korotkevics

Jegyzetek

1 Korotkevics, G. Ja. (1916–1992): szovjet pártmunkás, fordító. 1939-ben lépett be az SZKP-ba, 1944 novemberétől valószínűleg 1950-ig az SZKP Külföldi Tájékoztatási Osztályán a magyar referatúra vezetője.

2 A B-listázás nyomán mintegy 100 ezer ember bocsátottak el állásából, részben leépítés, részben politikai okok miatt. A felülvizsgálatok során kb. 20 ezer személyt visszavettek korábbi munkahelyére.

3 A stabilizációs terv elkészítésében valóban az MKP vállalta a kezdeményező szerepet. Az MKP Politikai Bizottsága 1946 áprilisában bízta meg Rákosit, Gerőt, Vas Zoltánt, Antos Istvánt, Friss Istvánt és Szobek Andrást, hogy dolgozzanak ki egy tervet az infláció megfékezésére. A gazdasági stabilizáció kérdése ezt követően május 8-án került ismételten a Politikai Bizottság napirendjére, amikor a testület Antos előterjesztésében megtárgyalta és elfogadta a pénzügyek rendbehozataláról és az értékálló pénz kibocsátásáról szóló tervezetet és határozott arról, hogy a gazdasági szanálás tervét egy Rákosiból, Gerőből, Vas Zoltánból, Antos Istvánból, Friss Istvánból és Háy Lászlóból álló bizottság készítse el. a Politikai Bizottság május 24-én véglegesítette a szanálási tervet és a kiküldött bizottságot változatlan összetételben ezt követően a szanálási terv végrehajtásának ellenőrzésével és végrehajtási ütemtervének elkészítésével bízta meg. (Ebből a testületből alakult meg a párt Szanálási Bizottsága.) Az MKP szanálási tervének elkészülte után azt a koalíciós partnerekkel az 1946. július 8-i és 10-i pártközi értekezleten vitatták meg. (Lásd: Pártközi értekezletek 1944–1948. 248–268. o.)

A SZEB ,,közreműködésének'' részleteit nem ismerjük. Gerő Ernőnek az MKP PB számára készített 1946. június 5-i beszámolója arra enged következtetni, hogy nemcsak Rákosi április eleji moszkvai útja és a kormánydelegáció moszkvai tartózkodása idején, hanem a stabilizáció elékészítése során is folyamatosan egyeztettek a szovjet pártvezetéssel, vagy legalábbis a szovjet kormány magyarországi politikai képviselőivel. Gerő beszámolójában mindenesetre a ,,barátainkkal'' folytatott megbeszélések eredményének tudta be a jóvátételi szállítások terén a lépcsőzetesség elfogadását, a szállítások megindítását a kereskedelmi egyezmény alapján, a Vörös Hadsereg és a SZEB ellátására szükséges összegek és árumennyiségek csökkentését, valamint a SZEB ellenőrzését a stabilizációs rendszabályok végrehajtása felett. (PIL 274. f. 3/41. ő. e.)

4 Lásd bővebben. Balogh Sándor: A mezőgazdasági érdekképviselt és a koalíció (1945–1946). Agrártörténeti Szemle, 1973. 3–4. sz. 319–347. o.

5 Lásd a 90. sz. iratot.

6 A Holnap c. lap kinyomtatását Sulyoknak a szakszervezetet is bíráló hódmezővásárhelyi beszéde miatt tagadták meg a nyomdászok. A lappal kapcsolatban történteket részletesebben lásd: Szerencsés Károly: A nemzeti demokráciáért. Sulyok Dezső 1897–1965. Pápa Város Önkormányzata. Pápa, 1997. 211–219. o.

7 Sulyok Dezső 1947. április 1-jén fordult a SZEB-hez az a Holnap ügyében. A kérdést a SZEB 1947. április 16-i ülésén Edgcumbe angol tábornok vetette fel. A SZEB jegyzőkönyvei 1945–1947. 323–324. o.

8 Lásd Sulyok Dezső 1947. március 29-i, napirend előtti felszólalását A Holnap című lap megjelenése körül tapasztalt visszásságokról. Az 1945. november 29-re Budapestre összehívott Nemzetgyűlés naplója. VII. k. Hiteles kiadás. Bp., 1952. 325–330. o. (A továbbiakban: Ngy N 1945–1947.)

9 Kisházi Ödön (1900–1975): esztergályos, szakszervezeti vezető. 1916-ban lépett be a vasasszakszervezetbe. 1945-től 1948-ig a Vasmunkás Szövetség főtikárhelyettese, a Szakszervezeti Tanács elnöke. 1945 közepétől tagja az SZDP Pártvezetőségének és a PB-nek.

10 Kovács Imre 1947. február 25-én, Kovács Béla letartóztatása napján lépett ki pártjából. 1947. augusztus 31-én Balogh István Független Magyar Demokrata Pártjához csatlakozott és e párt képviseletében jutott parlamenti mandátumhoz.

11 Az újjáépítési minisztériumot, mint említettük, ekkor már építés- és közmunkaügyi minisztériumnak nevezték.

12 Az 1947. március 6-i pártközi értekezleten Nagy Ferenc, bizonyítandó a munkáspártokkal való együttműködési készségét, valóban maga kezdeményezte a fakultatív vallásoktatás és az egységes tankönyvek bevezetése kérdésének napirendre tűzését. (Pártközi értekezletek 1944–1948. 466–467. o.) A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium részéről történtek is előkészítő lépések, de a kezdeményezés a katolikus egyház részéről heves ellenállást váltott ki. A Dinnyés-kormány első ülésén, 1947. június 2-án olyan döntés született, hogy a fakultatív vallásoktatás kérdését függőben tartják. (Dinnyés Lajos első kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei 1947. 115. o.)

13 Kuraszov, V. V (1897–1973): hivatásos katonatiszt, hadseregtábornok. 1928-tól tagja az SZKP-nak. A második világháború alatt több fronton hadseregparancsnok. 1945 után a Szovjet Hadsereg Középső Hadseregcsoportjának helyettes-, majd főparancsnoka.

Forrás: RCHIDNI F 17 op. 128. gy. 314. 141–146. o. Eredeti gépirat. Közli: Vosztocsnaja Jevropa. Tom I. 1944–1948. 601–605. o. Magyarul megtalálható: Moszkvának jelentjük... Titkos dokumentumok 1944–1948. Századvég Kiadó. Bp., 1994. 211–215. o. (A továbbiakban: Moszkvának jelentjük.)

Megjelent: Iratok a magyar–szovjet kapcsolatok történetéhez, 1944. október–1948. június. (Szerk. Vida István.) Budapest, Gondolat, 2005. 384 p.